

## WAYS TO ORGANIZE A MUSIC LESSON IN ELEMENTARY SCHOOL

**Zhantayeva M.**

Senior lecturer,

Taraz University named after M. H. Dulati,

Department of «Music and art education»

Taraz, Kazakhstan

## БАСТАУЫШ СЫНЫПТА МУЗЫКА САБАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

**Жантасева М.К.**

аға оқытушы

М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті,

«Музыка және көркемдік білім» кафедрасы

Тараз, Қазақстан

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15536093>**Abstract**

This article discusses various approaches to organizing a music lesson aimed at developing creative abilities and musical perception of Primary School students. Attention is drawn to the fact that music lessons play an important role in the formation of aesthetic taste, emotional intelligence and social adaptation of students.

**Аннотация**

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттер мен музыкалық қабылдауды дамытуға бағытталған музыка сабағын ұйымдастырудың әртүрлі тәсілдері қарастырылады. Музыка сабақтары оқушылардың эстетикалық талғамын, эмоционалды интеллектін және әлеуметтік бейімделуін қалыптастыруда маңызды рөл атқаратындығына назар аударылады.

**Keywords:** Primary school, teaching methods, game methods, interactive technologies, emotional perception of music.

**Кілттік сөздер:** Бастауыш сынып, оқыту әдістері, ойын әдістері, интерактивті технологиялар, музыканы эмоционалды қабылдау.

**Kіріспе**

Қазіргі кезеңде мектепте жүретін оқу пәндерінің сапасын көтеру, оқу-тәрбие саласындағы негізгі міндеттердің бірі болып отыр. Өйткені адамзат дамуы үшінші мың жылдыққа өтті. Ғылым мен техника дамудың жоғарғы шыңдарына жетті. Қазақстандағы жалпы білім беретін мектептерде музыкалық білім бері жүйесінде, музыка сабағында барысында әр-түрлі іс әрекеттерді музыкалық тәрбиенің мазмұны мен жаңа қоғам оқушысының заман талабына сай мәдениетін қалыптастыру болып табылады. Музыкаға үйрену, ақыл-ой, имандылық және дене тәрбиесімен де тығыз байланысты. Қоғам адамның эстетикалық даму деңгейін қамтамасыз етпейінші, еш уақытта рухани және материалдық бай бола алмайды. Оқушының рухани мәдениетін құнды және эстетикалық талғамдарын қалыптастыруда оның музыкалық сауаттылығын білім жетілдіруде мектеп үлкен рөл атқарады.

Бастауыш сынып оқушылары, еліміздің ертеңі, еліміздің тірегі болатын азаматтар. Жаңа Қазақстанның жаңа тұрпаттағы жаңа ұстаздарын даярлау, олардың біліктілігінің деңгейі әлемдік стандарттарға сай болуы бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналды. Заман талабына сай оқушының білімін қазіргі жаңа инновациялық технологияға сай қалыптастыру мектептегі білім беретін ұстаздар мен оқу - тәрбиені жаңа үлгіде

жүргізуге байланысты. Өнердің «басқа түрлері сияқты ол да өмірдегі әсемдікті, табиғат сұлулығын бағалауға және арасындағы жағдайларды түсініп, білуге үйретеді» [1]. Сондықтан сол жас ұрпақты дұрыс тәрбиелеу, оларды дұрыс жолға түсіру, аянбай еңбек етіп, балаларды әсемдікке, мәдениеттілікке, Отансүйгіштікке, жан жақты хабардар ету ұстаздарға міндеттеп отыр.

Оқушыларға эстетикалық тәрбие беруде музыка сабағының, яғни ән мен күйдің алатын орыны ерекше екендігі белгілі. Соңғы жылдарда музыка сабақтары арқылы балалардың музыкалық қабілетінің дамуын қалыптастыруға мүмкіндік тудыратын бағдарламалар кеңінен таралып өріс алуда. Бүгінде білім мен тәрбие ісін ойдағыдай жүргізу үшін алдымен әрбір пәннің бағдарламаларын жетілдіріп және қазіргі уақыт талабына сай етіп жасау міндеті күн тәртібіне қойылған.

**Негізгі бөлім**

Музыка - адамзаттың рухани азығы, жан серігі, өзінің көркем, нәзік мәнерлік құралымен адам сезімін баурап, олардың эмоциялық әсерленуін, рухани ләззаттануын қамтамасыз етеді, әрі оны көркем шығармашылық іс әрекеттерге жетелейді.

Жаңа қоғам жаңа оқушысының жалпы музыкалық білімін әлемдік өркениетке сай қалыптастыру, бүгінгі білім берудің жаңашыл бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі жас ұрпақтың мәдениеті мен парасатты дамыған, өркениетті, жан дүниесі бай, міндеттерін ала отырып, музыка пәні мұғалімі өз ісіне жауапты қарап, психология, педагогика саласындағы біліктілікпен қатар өз мамандығына кәсіби тұрғыда жетілдіре отырып, музыка тілі арқылы оқушыларды тәрбиелеуі қажет.

«Балалар бойындағы қасиеттерін, музыкалық қабілеттерін азаматтық сезімдерін оятуға музыка пәнінің мұғалімі сияқты ешқандай педагогикалық мамандық жан-жақты алуан түрлі әдістемелік тәсілдерді талап етеді. Сонымен қатар басқа ешқандай мамандық тәрбиесінің қолына өз елін, оның табиғатын жырлайтын әндер, опералар, симфониялар, концерттер, балеттер түріндегі бай материалдарды бермейді. Сондықтан, мұғалім жалпы музыкалық мәдениетпен таныстыруда музыка арқылы, қызығушылықты арттырып, оқушы бойындағы шабытты оятады. Мұғалімнің әр айтқан әңгімесі әсерлі, тартымды бағдарламаға сай, жоғары сапада өткізу, сабақтың әрбір сәтін, кездесудің әрбір сәтін тиімді пайдаланып, берілген мазмұнын ойластырып, ұтымды өткізудің жолдарын талап етеді» [4].

Бастауыш сыныпта музыка сабағының басты мақсаты - қазақ халқының әдеп-ғұрпын, салт-дәстүрін, өнерін қадірлейтін, оның өмірі мен байланысын түсінетін, эстетикалық және музыкалық танымы дамыған, рухани бай жеке тұлғаны тәрбиелеуге бағытталған. Туған елінің әндері мен күйлерін білу туған жерін құрметтеуге тәрбиелейді, ал қазақ халқының ой-арманын музыка арқылы түсіну оның музыкалық мұрасын дұрыс қабылдауға және әсемдікті сезіне білуге тәрбиелейді. Сондықтан осы мақсатты жүзеге асыру үшін жасалған жаңа бағдарламаларды жете зерттей отырып, оның озық, тиімді жақтарын іскерлікпен пайдалана білу музыка мұғалімінің кәсіби шеберлігін танытады.

Музыка сабағындағы негізгі іс-әрекеттерге: ән үйрету, музыка тыңдату, музыкалық сауат; қосалқы іс-әрекеттер; балалар музыкалық аспаптарында ойнау, музыкалық-дидактикалық ойындар, музыкалық-ырғақтық қимылдар, балалар шығармашылығы жатады. Бұл іс-әрекеттер бір-бірімен тығыз байланыста болады. Негізгі байланыстың түп тамыры әрине, музыка болып табылады. Оқу бағдарламасында берілген ән репертуарлары әр сынып оқушыларының жас және физиологиялық ерекшеліктеріне қарай іріктеліп алынады.

Бастауыш сыныпта музыка сабағын ұйымдастыру балаларға оқуды қызықты ету үшін ерекше тәсілді қажет етеді. Міне, осындай сабақтарды ұйымдастыруға көмектесетін бірнеше жолдар:

**1. Ойын элементтері:** ойындарды музыка сабақтарына қосу балалардың назарын аударуға көмектеседі. Бұл музыкалық викториналар, ырғақтық ойындар немесе әуендерді болжау ойындары болуы мүмкін. Ойын элементтерін қолдана отырып, бастауыш сыныпта музыка сабағын ұйымдастыру жолдары:

- Музыкалық викториналар. Сабақ материалы бойынша қысқа викториналар өткізу (мысалы, аспаптардың, әуендердің немесе ырғақтардың атауларын болжау). Зейінді ынталандыру және білімді бекіту үшін суреттері немесе дыбыстары бар карталарды пайдалану;

- Ырғақты ойындар. Ырғақтық суреттерді қайталау үшін шапалақтау, аяқпен еденді ұру немесе ұрмалы аспаптарды қолдану. Балалар кезек-кезек қайталайтын немесе өздері жасайтын командалық ойындар құру;

- Әуендерді болжау ойындары. Белгілі әндердің немесе әуендердің қысқа үзінділерін қосып, балаларға тақырыпты немесе орындаушыны болжауды ұсынуға болады. Белсенді қабылдау үшін музыкалық карталарды немесе аудио жазбаларды пайдалану;

- Интерактивті музыкалық жаттығулар. Балаларды музыкалық аспаптар немесе дауыстар арқылы қарапайым әуендер немесе ритақтар жасауға тарту. Музыкалық бейнелерді білдіру үшін қимылдар мен қимылдарды қолдану.

**2. Интерактивті әдістер:** Мультимедиялық презентациялар, бейнелер және аудио жазбалар сияқты интерактивті технологияларды қолдану сабақтарды қызықты әрі көрнекі ете алады. Оқу процесінде интерактивті технологияны қолданудың бірнеше әдісі бар:

- Мультимедиялық презентациялар. Динамикалық және көрнекі презентациялар жасау үшін PowerPoint немесе Prezi сияқты бағдарламалар пайдаланылады. Күрделі ұғымдарды бейнелеу үшін анимацияларды, графиктерді және диаграммаларды қосуға болады;

- Бейнематериалдар. Тақырыптарды түсіндіретін немесе практикалық мысалдарды көрсететін қысқа бейнелерді қосуға болады. Білім беру бейнелерін іздеу үшін YouTube немесе Vimeo сияқты платформалар пайдаланылады;

- Аудио жазбалар. Оқушылар кез келген уақытта тыңдай алатындай дәрістер немесе пікірталастар жазылады. Тақырып бойынша білімді тереңдету үшін подкасттарды қосымша ресурс ретінде пайдаланылады;

- Интерактивті платформалар. Викториналар мен тесттер жасау үшін Kahoot немесе Quizizz сияқты онлайн курстар мен платформалар қолданылады. Оқу процесін ұйымдастыру және оқушылармен өзара әрекеттесу үшін Google Classroom немесе ұқсас құралдар пайдаланылады;

- Топтық жұмыс. Оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасай алатындай етіп бейнеконференцияларды (Zoom, Microsoft Teams) қолдана отырып, шағын топтарда пікірталастар ұйымдастырылады. Тапсырмаларды бірлесіп орындау үшін Google Docs сияқты бірлескен құралдар қолданылады.

**3. Практикалық сабақтар:** Музыкалық аспаптарда ойнау, ән айту және хор орындау сияқты практикалық әрекеттерді қосу балалардың оқу процесін айтарлықтай жақсарта алады. Мұны қалай жүзеге асырудың бірнеше жолы бар:

- Музыкалық аспаптар. Балалар әртүрлі аспаптарда ойнауды үйрене алады, бұл олардың музыкалық дағдыларын, үйлестіруін және шоғырлануын дамытады;

- Топтық сабақтар. Ансамбльде немесе оркестрде ойнау топтық жұмыс пен әлеуметтік интеграцияға ықпал етеді;

- Өн айту. Даралықты және өзіне деген сенімділікті дамытады. Есту қабілетінің, ырғақтың және командада жұмыс істеу қабілетінің дамуына ықпал етеді. Хор қойылымын әндер арқылы әртүрлі мәдениеттер мен тілдерді үйрену үшін де пайдалануға болады;

- Басқа пәндермен Интеграция. Музыка және математика: ырғақ пен әуенді үйрену бөлшектер мен пропорциялар сияқты математикалық ұғымдарды түсінуге көмектеседі;

- Шығармашылық жобалар. Музыкалық шығармаларды шығару немесе ән мәтіндерін жазу шығармашылық пен сыни ойлауды дамыта алады. Мектепте концерттер немесе музыкалық фестивальдар ұйымдастыру музыкаға деген қызығушылықты арттырып, қоғамдастықты нығайта алады;

**4. Басқа пәндермен интеграциялау:** Музыканы басқа пәндермен біріктіру білім беру процесін шынымен байытып, оны қызықты әрі жан-жақты ете алады. Музыканы басқа заттармен қалай байланыстыруға болатыны туралы бірнеше идеялар келтіріледі:

- Музыка және әдебиет. Лириканы талдау - поэтикалық лириканы үйрену оқушыларға метафора, аллегория және ырғақ сияқты әдеби құралдарды түсінуге көмектеседі. Белгілі ақындардың шығармаларымен салыстыруға болады. Әдеби шығармалар негізінде музыкалық шығармалар жасау оқушылар белгілі бір романдан немесе өлеңнен шабыттандырылған музыка жаза алады және өз шығармаларын ұсына алады.

- Музыка және өнер. Кескіндемедегі музыкалық тақырыптар - музыканың суретшілерді қалай шабыттандырғанын зерттеуді әйгілі картиналарды талдаумен байланыстыруға болады. Музыкамен көрнекі туындылар жасау - оқушылар белгілі бір музыканы тыңдау арқылы коллаждар сала алады немесе жасай алады, бұл олардың эмоциялары мен ассоциацияларын білдіруге көмектеседі.

- Музыка және тарих. Музыканың тарихи контексті - тарихи оқиғалар контекстіндегі әртүрлі музыкалық стильдер мен жанрларды зерттеу (мысалы, ренессанс, барокко, революциялық қозғалыстар музыкасы). Музыка наразылық құралы ретінде - әлеуметтік қозғалыстардың әнұранына айналған әндерді және олардың қоғамға әсерін талдау.

- Музыка және математика. Ырғақ және метр - музыкалық ырғақтарды үйрену оқушыларға бөлшектер мен бөлімдерді түсінуге көмектеседі. Оқушылар өздерінің ырғақты үлгілерін жасап, оларды талдайтын сабақтар өткізуге болады;

- Музыка және ғылым. Дыбыс физикасы - музыкалық аспаптармен практикалық

эксперименттер арқылы толқындарды, жиіліктерді және резонанстарды зерттеу. Музыка психологиясы - музыканың эмоциялар мен мінез-құлыққа әсерін зерттеу, әртүрлі музыкалық жанрлардың әртүрлі эмоционалды реакцияларды қалай тудыратынын талқылау.

**5. Мерекелер мен концерттер:** Мектепте концерттер мен музыкалық мерекелер ұйымдастыру-оқушылар үшін өз таланттарын көрсетуге және музыкаға деген қызығушылықтарын арттыруға тамаша мүмкіндік. Осындай іс-шараны ұйымдастыруға көмектесетін бірнеше қадамдар мен идеялар келтіріледі:

- Іс-шараның мақсаттарын анықтау. Таланттарды көрсету - оқушыларға музыкалық жетістіктерін көрсетуге мүмкіндік беру. Атмосфераны құру - мектепте достық және қолдау атмосферасын қалыптастыруға ықпал ету. Музыкаға деген қызығушылықты арттыру. Басқа оқушылар мен ата-аналарды музыкалық пәндерге қызықтыру.

- Команда құру. Ұйымдастыру комитеті - іс-шараны жоспарлау және ұйымдастыру үшін мұғалімдерден, ата-аналардан және жоғары сынып оқушыларынан тұратын топ құру. Әр түрлі аспектілерге жауаптылар - жарнама, техникалық қамтамасыз ету, безендіру, дайындық және т. б. үшін жауаптыларды тағайындау.

- Іс-шара форматын таңдау. Концерт - оқушылар жеке нөмірлермен немесе топтарда өнер көрсете алу. Музыка фестивалі - музыканың әртүрлі жанрларын қамтиды және шеберлік сабақтарын қамтуы мүмкін. Тақырып - белгілі бір тақырыпты таңдау мысалы, «Әлем музыкасы» немесе «Классика және қазіргі заман».

- Бағдарламаны дайындау. Кесте құру - қойылымдар мен жаттығулардың уақытын анықтау. Жанрлардың әртүрлілігі - бағдарламада әртүрлі музыкалық стильдер мен жанрлар бар екеніне көз жеткізу. Интерактивті элементтер - бағдарламаға көрермендерге арналған конкурстар немесе викториналар қосу.

- Жарнама және шақырулар. Плакаттар мен буклеттер - іс-шараны насихаттау үшін жарқын және ақпараттық материалдар жасау. Әлеуметтік медиа - оқиғаны жариялау және көрермендерді тарту үшін платформаларды пайдалану. Ата-аналарға және жергілікті қоғамдастыққа шақыру - концерт туралы ақпаратты ата-аналар мен жергілікті тұрғындарға таратыңыз. Бұл әдістер бастауыш сыныптағы музыка сабақтарында қызықты және өнімді атмосфераны құруға көмектеседі.

«Музыка мұғалімі өз сабағын шығармашылықпен ұйымдастыра отырып, әрбір сабақтың оқу-тәрбиелік міндетін, оның мақсатын алдын-ала бағдарлай біліп, сабақта кездесіп қалатын кездейсоқ қиындықты болжап, олай бола қалғанда, оны шешу үшін қажетті әдіс-тәсілдерді ойлап табуға, оқушылардың белсенділігін арттыру үшін өз сабағына балалардың музыкалық мәдениеттілігін қалыптастыратын, рухани байытатын құрал ретінде қарау мәселелерін сезіне

білуге дағдылануы тиіс. Мұғалім тұлғасы сабақ үстінде жан-жақты әр қырынан байқалады: ол тек белгілі бір шығарманы орындап немесе айтып қана қоймай, ол туындылар жөнінде әңгіме жүргізеді, өзінің сазгерге деген көзқарасымен пікір алысады, музыканың әсер ету күшінің мүмкіндігін жеткізе түсуге жағдай жасайды. Мұғалімнің оқушы алдында беделді болуы оның жауапкершілігіне, қамқорлығына талап ете білуіне байланысты» [2].

Осы орайда мұғалім тұлғасының маңыздылығы ескерілуі тиіс. Мұғалім сабақ үстінде жан-жақты әр қырынан байқалады: ол тек бір шығарманы орындап немесе айтып қана қоймайды, ол туындылар жөнінде әңгіме жүргізуді, өзінің композиторға деген көзқарасымен пікір алысады, музыканың әсер ету күшінің мүмкіндігін жеткізе түсуге жағдай жасайды.

Мұғалімнің оқушы алдында беделді болуы оның жауапкершілігіне, қамқорлығына талап ете білуіне байланысты. Музыкадан алған әсерінің жемісті болуы үшін балаға әрқашан мұғалім тарапынан қамқорлық, тірек болатын, ілтипат, ықылас қажет. Оның үстінде музыка сабағының өзі барлық баламен бірдей жұмыс жасауды талап етеді. Соның өзінде сабақ барысында мұғалім әр оқушыны, оның күшті және әлсіз жақтарын байқап, мүмкіндігінше, қосымша сұрақ қою, ризашылық білдіру, назар аудару т.б. арқылы әр баланы назардан тыс қалдырмаған жөн. Мұғалімнің дене, қолының қимылы және мимикасы да сабақты көтеріңкі бір лепте, бір демде өткізуде ерекше орын алады.

Шәкіртке дұрыс бағыт беріп, талабын қанағаттандыру - ұстаз қызметінің нақты мақсаты болып табылады. Мәдени эстетикалық тұлғасын қалыптастырудың педагогикалық негізі ретінде ұрпақты «тәрбиелеуде тиімді пайдалана білу, жеке тұлғаның жан - жақты өсіп дамуына, рухани адамгершілік» [3] пен мәдени эстетикалық тұлғаның өркендеуіне жаңаша жол ашу.

Мұғалім шығармашылығы, оның ұстаздық шеберлігі, тақырыптылығы мектеп табалдырығынан алға аттаған күннен бастап қалыптаса бастайды. Өз ісінің білгірі, шебер педагог болу үшін әр мұғалім өзінің бойындағы

жетістіктер мен кемшіліктерді дұрыс бағалап, өзі-өзі тәрбиелеу міндетті.

### Қорытынды

Бастауыш сыныпта музыка сабағын ұйымдастыру жолдарын қарастыру балалардың музыкалық мәдениетін, талғамын қалыптастырады және «ойын тұжырымдай білуге дағдыландырады. Өтілген сабаққа байланысты балалардың өмірден, музыкадан алған тәжірибелерін әрі қарай тереңдете түсуі, белсенділігін арттыру, жаңа ережелермен танысу, музыкалық іс-әрекеттердің барлық түрінде де алған білімдерін бекіту» [5]. Жалпы, бұл жұмыста мектепте өтетін музыка сабағының мазмұны, мақсаты, мәні, сабаққа қойылатын талаптар туралы жазылды. Сол сияқты қазіргі кезеңдегі музыка сабақтарында қолданылатын техникалық құралдар, оларды пайдаланудың тиімді жолдары қарастырылды. Музыка сабақтарын оқу үрдісі кезеңінде бір сарынды өткізбей, ғылым мен жаңа техника жаңалықтарының соңғы үлгілерін пайдаланып, өркениетті еліміздің болашағы жас буынды, өз дәуіріне сай тәрбиелеу, оқыту, білім беру ұстаз алдындағы ең бірінші міндет болып табылады. Сондықтан болашақтағы жас маман ретінде, өз сабақтарымды да заман талабына сай өткізу үшін, қолдағы бар мүмкіндікті пайдаланудың қажеттігі туындайтындығына көз жеткізілді.

### Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Рапашева С. Оқушылардың музыкалық талғамын эстрадалық ән өнері арқылы тәрбиелеу. Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті (Өнер және мәдениет факультеті). - Алматы, 2018.
2. Қазақ композиторларының балаларға арналған шығармаларының педагогикалық маңызы мен тәрбиелік мәні. Дипломдық жұмыс. <https://stud.kz/referat/show/42234>
3. Акимжанова А. Жеткіншектердің агрессивті мінез-құлқын түзетуге музыка терапиясының ықпалы. 2019.
4. Бастауыш сыныпта музыка сабағын ұйымдастыру жолдарын қарастыру. Дипломдық жұмыс. <https://stud.kz/referat/show/68604#&gid=1&pid=30>